

Ена Мирковић

научни сарадник,

Институт за српску културу

Приштина/Лепосавић

САРАДЊА БЛАГОЈА НЕШКОВИЋА СА ПАРТИЈСКИМ ОРГАНИЗАЦИЈАМА ЛЕСКОВЦА И ВРАЊА ТОКОМ ДРУГОГ СВЕТКОГ РАТА

Апстракт: У раду смо анализирали сарадњу Благоја Нешковића, са партијским организацијама Лесковца и Врања за време Другог светског рата. Благоје Нешковић је био секретар Покрајинског комитета за Србију и један од његових задатака било је и одржавање веза са локалним партијским организацијама. У ту сврху је, према сачуваним изворима, путовао у Врање и Лесковац, где је имао везе са тамошњом партијском организацијом. Везе са Лесковцем и Врањем била је значајна јер је ПК за Србију преко ње одржавао сарадњу са партијским организацијама у Македонији и на Косову. Настојали смо да из угла историјске науке анализирамо ову сарадњу.

Кључне речи: Благоје Нешковић, Покрајински комитет за Србију, ОК Лесковац, ОК Врање, Комунистичка партија Југославије.

Када су 27. марта 1941. године избиле демонстрације, Адолф Хитлер је истог дана издао Директиву 25 у вези са нападом на Југославију, а његови генерали су израдили план операција. Промена владе у Београду била је тумачена као угорожавајућа за Трећи Рајх и није могла да буде у ни у ком случају прихваћена као интерни чин без последица на односе Југославије са Осовином, посебно са Немачком.¹ Чињеница да влада Душана Симовића није поништила приступање Југославије Протоколу Тројног пакта једноставно је игнорисана као и Симовић–Нинчевићева уверавања дипломатским каналима и посредничким путем о лојалности и о томе како је пуч унутрашњеполитички чин.² Немачка је затражила војну помоћ од Италије коју је унапред укључила у деобу југословенске територије, а такође и од Мађарске и Бугарске, рачунајући на њихове ревизионистичке претензије. Нацистичка Немачка је користила агресивну ратну пропаганду, тежећи да српску владу прогласи главним

¹ Бранко Петрановић, *Револуција и контрареволуција у Југославији 1941–1945 године*, Београд 1983, 18.

² Исто.

кривцем за напад. С друге стране, настојала је и да подстиче кругове унутар Југославије, тзв. пету колону, против режима. Краљевина се убрзо нашла окружена непријатељским државама скоро са свих страна изузев границе са Грчком.³ Силе осовине су имале бројчану предност као и модерније наоружање и бољу војну организацију. Југославија је пак била усамљена у току напада, због политике неутралности коју је покушавала претходно да одржи.⁴ Немачка је напала Југославију 6. априла ујутру без претходне објаве рата бомбардујући главни град. Одмах након тога, Комунистичка партија кренула је у агитацију против окупатора и у прве акције.

Прикупљање и скривање оружја је отпочело скоро одмах након почетка Априлског рата. Не зна се када је и да ли је тачно упућена писмена директива свим партијским оргнизацијама, али је сасвим извесно да се од друге половине априла почело са активним прикупљањем оружја.⁵ Првوماјским прогласом Централни комитет КПЈ дао је даљи подстрек у раду у том правцу. У прогласу је истакнуто да ће Комунистичка партија бити организатор и вођа борбе против окупатора, а становништво је позвано да подржи ову борбу.⁶ Средином месеца издат је нови проглас који се овог пута обраћао италијанским и немачким војницима, посебно онима из сталеза радника и сељака, и позвао их да се прикључе борби против Хитлера и Мусолинија који су их преварили да окупирају Југославију.⁷

Нови моменат био је напад Немачке на Совјетски Савез, 22. јуна 1941. године, који је узроковао акције Гестапоа и Специјалне полиције у самом Београду у циљу хапшења комуниста. Покрајински комитет је добио дојаву да је истог дана Гестапо затражио спискове комуниста од Специјалне полиције, што раније није био случај. Време до напада на Совјетски Савез је било релативно мирно за комунисте. „Специјална полиција у то време просто није знала шта да ради, била је дезоријентисана. Чињеница је да смо се ми због тога све до 22. јуна слободно кретали. Специјална полиција није предузимала ништа својом иницијативом. Чак је било покушаја неких полицајаца да се приближе комунистима.“⁸ ПК је одмах дао директиву да се пређе у илегалност и да се комунисти пребаце из својих дотадашњих станова у оне у илегали, били су послати и курири по окрузима да обавесте о овој одлуци тамошња руководства. Одмах је почело да се говори о припреми оружаног устанка, док је ПК правио распоред слања људи по

³ Бранко Петрановић, *Историја Југославије 1918–1978*, Београд 1980, 182.

⁴ Исто, 183.

⁵ Jovan Marjanović, *Ustanak i narodnooslobodilački pokret u Srbiji 1941 godine*, Београд 1963, 56.

⁶ Исто.

⁷ Зборник НОР-а II, 23.

⁸ Историјски архив Београда (ИАБ), фонд 2157, Легат Благоја Нешковића и Браниславе Бране Перовић, К-8, Сећања Благоја Нешковића, 13.

окурузима. Полиција је до 1. јула ухапсила око 400 људи, али је велики део морала да пусти због тога што нису били комунисти.⁹ Званично, устанак је почео 7. јула 1941. године када је Жикица Јовановић Шпанац пуцао на жандармеријску патролу која је покушала да спречи одржавање јавног збора у Белој Цркви. Након овога, уследило је више акција пратизанских одреда и илегалаца током наредних месеци.

На саботаже немачке окупационе власти одлучиле су да одговоре оштрим репресалијама. У томе су се ослониле на Специјалну полицију¹⁰ и жандармерију, као и на цео колаборационистички режим. Одлучено је да се казне према онима који се супротстављају режиму врше стрељањем и јавним вешањем. На састанку у Народној скупштини 16. августа разматрано је питање спречавања акција београдских илегалаца. Усвојено је да треба предузети драстичне мере у виду вешања и стрељања ухапшених. Карл Краус, шеф Гестапоа за Београд, у сарадњи са Драгомиром Јовановићем, управником града Београда, почео је са спровођењем ових мера. Упоредо су вођени преговори између немачких окупатора и представника бивших грађанских политичара у Београду о именовању нове управе у Београду. Формирана је нова влада „народног спаса“ са генералом Миланом Недићем на челу која ја заменила дотадашњу Комесарску управу. Уједно, донета је одлука да се у Србију упуте додатне трупе за сламање отпора. Појачане су додатно мере против комуниста, а прописано је да се за свако убиство немачког војника убије 50 до 100 комуниста.

Репресалије су утицале и на извођење акција у Београду које су се морале обављати доста опрезније. Средином септембра одржан је састанак Месног комитета на коме је разматрана могућност обустављања свих акција против окупатора.¹¹ У измењеним околностима формирана је слободна територија у западној Србији под контролом комуниста. Како је Београд постао сувише опасан за боравак целокупног руководства КПЈ, наметнуло се питање

⁹ J. Marjanović, n. d., 89.

¹⁰ Раније позната као Општа полиција, под окпаторском управом промењен је назив у Специјална полиција деловала је у склопу Управе града Београда. Најбројнијом групом је руководио Божидар Бећаревић, а њен посао је био: сузбијање комунистичке акције и пропаганде, проналажење и хватање комуниста, ислеђивање њихове кривице и кажњавање. Њему су помагали је политичко – управни приправник, задужен за контролисање и сузбијање студентских и средњошколских акција, управно – канцеларијски чиновник Бранислав Божић и управно – полицијски чиновник Стеван Штерић, који је био задужен за надзор радничког покрета. Полицијским агентима је руководио в. д. Поднадзорник полицијских агената Миодраг Миленковић (Бранислав Божовић, *Специјална полиција у Београду 1941 – 1944*, Београд 2003, 61.)

¹¹ Раде Ристановић, *Акције комунистичких илегалаца у Београду 1941 - 1942*, Београд 2013, 181.

повлачења истакнутих функционера КПЈ на слободну територију. Најпре је Јосип Броз 16. септембра са лажним исправама напустио Београд у пратњи Даворјанке Пауновић, Веселинке Малинске, Јаше Рајтера и свештеника Милутиновића. Након два дана, 18. Септембра, Александар Ранковић, Иван Милутиновић и Иво Лола Рибар, уз помоћ Милоша Матијевића Мрше, док је крајем септембра Београд напустио и Едвард Кардељ. Ново тежиште акција се померило на овај начин из Београда, иако је у окупираном граду остављено оперативно руководство.¹²

Претходно је на саветовању донета одлука да се на чело ПК КПЈ за Србију, уместо Александра Ранковића именује Благоје Нешковић, што се догодило 11. септембра 1941. године, када је био изабран за секретара Покрајинског комитета и члана Централног комитета КПЈ,¹³ о чему он говори у својим сећањима: „Кад су чланови Политбироа ЦК КПЈ одлучили да из Београда оду на слободну територију у западној Србији, на састанку, половином септембра 1941, коме су присуствовали Тито, Ранковић, Иво Лола Рибар и Иван Милутиновић, одлучено је да Ранковић пређе у ЦК, а да ја postanем секретар ПК и члан ЦК, да Милош Матијевић Мрша и Вукица Митровић буду чланови ПК и да уместо Матијевића секретар МК за Београд постане Ђуро Стругар. Не постоје два ПК 1941, један у Ужицу, а други у Београду. У Ужице сам послао Цану и Љубинку Милосављевић. Према томе, ПК је остао у Београду и то није био никакав пункт.“¹⁴ Александар Ранковић, присећајући се ових догађаја, каже: „Пре одласка половином септембра на састанку Политбироа на мој предлог одлучено је да ме на функцији секретара ПК за Србију замени Балагоје Нешковић. Ја сам сматрао да он за то има смисла и да ће посао успешно да обавља. Осим тога, полиција није знала да је он у Београду. Тито је после састанка рекао: ‘Закажи му да дође’. Ми смо Нешковићу пренели задатке које треба да обавља у дворишту Рибникарове куће. Тито му је предао везе са Хрватском, Македонијом, Војводином и Косовом и Метохијом. Приликом предаје дужности и веза разговарао сам дуже са Нешковићем наглашавајући му да ће ПК бити надлежан за целу Србију без обзира на то што ће се на њеној територији налазити ЦК КПЈ и да ћемо се из ЦК или Врховног штаба понекад умешати у нека организациона и кадровска питања преко неког окружног комитета или Главног штаба за Србију ради корекције у заједничком раду.“¹⁵

¹² Група аутора, *Београд у рату и револуцији 1941 – 1945*, Београд 1984, 236; Branko Petranović, *Istorija Jugoslavije*, II, Београд 1988, 106;

¹³ Миломир Марић, *Против рака и за нека убеђења*, Дуга, 19. новембар 1983, 20.

¹⁴ Наведено према: Венцеслав Глишић, *Досије Благоја Нешковића. Прилози за биографију*, Београд 2011, 34.

¹⁵ Исто, 45.

Одласком водећих активиста КПЈ из Београда завршена је прва фаза у илегалном деловању против окупаторских власти. Улога Благоја Нешковића у предстојаћем периоду била је много значајнија за сам народноослободилачки покрет него раније. У периоду од почетака рата до именовања за секретара ПК, он је марљиво извршавао задатке које му је КПЈ поверавала, али није имао моћ самосталног одлучивања, нити одговорност које је из тога проистицала. Био је „ново” лице комунистичког покрета, али је успео да докаже способност и стекне довољно поверења да му буде поверена улога секретара ПК за Србију. Као бивши „шпански борац” имао је претходно војничко искуство, које му је свакако морало помоћи у ратним условима и на основу кога је био у предностима у односу на оне своје саборце који нису раније учествовали у неком сличном догађају. Након одласка чланова Политбироа и ПК из Београда, Благоје Нешковић је остао главни задужени за организовање илегалног рада у Београду и одржавање веза са руководством на ослобођеној територији.

Организовање илегалног рада и курирских веза

За добро функционисање у илегалу било је неопходно да постоје добре партијске везе између организације КПЈ и одреда. За то је било неминовно развити добар систем курирских веза у самом граду као и веза између града и руководства у земљи. Покрајински комитет се почетком рата нашао пред задатком да организује што ефикаснији систем курирских веза, које су морале да функционишу у драстично отежаним ратним условима. Партија је за овај посао морала бирати поуздане људе, било чланове СКОЈ-а или Партије, који су морали бити спремни на различите критичне ситуације које су могле да се догоде приликом извршавања задатака. Због деликатности задатака које су обављали бирали су их сами руководиоци из Покрајинског или Окружних комитета, и њихов избор је био тајна за друге чланове Партије којима нису смели поверавати своје задатке. То су морале бити особе посебних квалитета, одговорне, тачне, сналажљиве, окретне, спремне на ризик. Најпогодније оних професија које су им омогућавале да буду у покрету: трговци, железничари, итд. Састанци су се обављали у договорено време, а курири су морали бити тачни, пошто се у супротном сматрало да је дошло до провале. Као и осталим личностима у илегалу, куририма су обезбеђене лажне исправе за слободно кретање. Тај апарат се у наредном периоду још више развио.

О овим везама Благоје Нешковић је рекао следеће: „Ми смо одмах, када је почео устанак, имали за сваки Окружни комитет по једног курира. Те курире је држао на вези Секретаријат ПК (Ранковић, Бабовић и Нешковић). Они су били у Београду. То су биле све жене до једне, биране активисткиње

– комунисти. Колико смо имали Окружних комитета толико смо имали жена курира, за сваки по једну. Оне су биле директно везане за секретаријат ПК, ни с ким другим нису имале везе. Оне су одлазиле на пунктове са јавкама, где су Окружни комитети слали своје курире или техничаре. Могу да кажем да је то врло добро функционисало, без икаквих сметњи.

Паралелно са тим, наша Покрајинска техника је примала курире ОК, који су доносили извештаје и примали писмене директиве, пропагандни материјал, новац и оружје за ОК. То је било преко њихових курира. Са одредима нисмо имали директне везе него преко ОК. То је врло ретко да смо ми са одредом директно комуницирали.¹⁶ О томе како је функционисала веза између одреда и ПК бележи у својим сећањима Влатко Пајић који је записао: „Материјал од ПК пренешен је у торбама и коферима са дуплим дном и у корпама и кутијама са намирницима, зависило је од количине и на који начин. И то се није никада слало много, већ сваком везом по мало. Веза са ПК одржавале су се обично на две недеље, мада је требало недељно, али наши курири нису могли тако често да путују. Систем веза био је скоро исти као горе поменути: редовне и контролне. Било је утврђено да курир ПК обавезно чека на свакој вези макар наш и не дошао, јер се претпоставља да се нама на терену може десити нека сметња или може бити прекинут саобраћај.“¹⁷ На исти начин је функционисала курирска веза са Месним и Окружним комитетом у Београду. Из те две паралелне линије састојала се курирска техника ПК Србије.¹⁸

На саветовањима у окружним комитетима подношени су извештаји или расправљана конкретна питања која је постављао било инструктор Покрајинског комитета, било секретар окружног комитета. У случајевима када је требало да се члановима пренесу неке директиве, углавном се то завршавало кратким састанцима на улици.¹⁹ Основни задатак окружних комитета био је продирање на село и стварање сеоских организација, док се у граду радило највише на продирању у поједина предузећа и у поједине службе, попут железнице, поште итд. Централни комитет КП Југославије је био задужен за спровођење војне линије, док је ПК давао оријентацију

¹⁶ Историјски архив Београда, фонд 2157 (даље ИАБ, Ф-2157), Легат Благоја Нешковића и Браниславе Бране Перовић, К-8, Сећања Благоја Нешковића, 2.

¹⁷ Архив Југославије, Мемоарска грађа (даље АЈ, МГ), 1614, Сећања Влатка Пајића.

¹⁸ ИАБ, Ф-2157, Легат Благоја Нешковића и Браниславе Бране Перовић, К-8, Сећања Благоја Нешковића, 14.

¹⁹ Благоје Нешковић наводи да су се највише састајали у том периоду у улицама Веле Негринове, Шуматовачкој и на Јужном Булевару, док су се састанци са Месним комитетом завршавали по становнима на Лекином Брду, у Малом Мокром Лугу или у Стишкој, Браничевској и другим улицама. (ИАБ, Ф-2157, Легат Благоја Нешковића и Браниславе Бране Перовић, К-8, Сећања Благоја Нешковића, 12.)

организацијама и упућивао на своје јединице, тражио преглед симпатизера и успостављао рад са њима. На челу Централног комитета у овом периоду налазио се Владо Поповић.

Од инструктора и чланова на терен су послати следећи комунисти: Мома Марковић у Пожаревац, Василије Буха, као инструктор ПК, у Ниш и Лесковац, Милош Мамић у Лесковац и Прокупље, Светислав Стефановић Ћећа био је послат у Крагујевац као инструктор, Милош Минић као инструктор у Ваљево, у Шабац је био послат Милорад Ивковић који је био члан комитета на Београдском универзитету. Петар Стамболић је као инструктор послат да покрива терен између Параћина, Јагодине и Велике Планае. Мирко Томић²⁰ је послат у Крушевац, а Милан Благојевић

²⁰ Мирко Томић (1904 – 1943) рођен је у селу Парцане, код Крушевца. Основну школу је завршио 1917. године у селу Залоговац, а гимназију је похађао од 1921. до 1928. године у Крушевцу. Потом је од 1929. до 1938. године студирао на Правном факултету у Београду. Дипломирао је 27. јуна 1938. године. Од 1932. до 1933. године је био председник студентске задруге „Самопомоћ“. Још као ученик крушевачке гимназије приступио је револуционарном омладинском покрету, а за време студија је активно учествовао у свим акцијама студентског револуционарног покрета. У почетку је био је један од најистакнутијих представника земљорадничке левице на Универзитету, а 1932. године је примљен у чланство Комунистичке партије Југославије. Јануара 1933. године, на изборима за Управу Правничког удружења, његовом иницијативом, група студента – левих земљорадника иступала је заједно са студентима – марксистима. У периоду од 1933. до 1936. године Мирко је био једна од најистакнутијих личности студентског покрета – био је организатор и говорник на многим зборовима и штрајковима студената. После студентског штрајка, фебруара 1935. године, полиција га је ухапсила као једног од организатора. После дужег полицијског притвора, био је протеран у родно место. Септембра 1937. године је изведен пред Државни суд за заштиту државе, али је због недостатка доказа ослобођен оптужбе и пуштен на слободу. Упоредо са чланством у илегалној КПЈ, био је и члан Главног одбора Савеза земљорадника и вођа њеног левог крила. Августа 1938. године, после сукоба са Драгољубом Јовановићем, председником и главним идеологом странке, напустио је ову партију и у потпуности се посветио илегалном партијском раду.

Године 1939. укључен је у чланство Месног комитета КПЈ за Београд и Повереништва за Београдски округ, а нешто касније и у чланство Покрајинског комитета КПЈ за Србију. У јесен 1940. године учествовао је у раду Окружне конференције КПЈ за Београд, на којој је био задужен за рад на селу. После Априлског рата и окупације Краљевине Југославије, априла 1941. године, Мирко је отишао у Крушевац, где је помагао руководству и члановима Окружног комитета КПЈ да среде стање и прилагоде се новим условима рада. Био је учесник седнице Покрајинског комитета КПЈ за Србију, одржане 23. јуна 1941. године, на којој је и званично био именован за инструктора за Крушевац и Краљево (инструктори су имали задатак да раде на војним и партијским питањима у вези са организовањем устанка). Био је један од организатора Расинског партизанског одреда, а касније је именован и за члана Главног штаба НОП одреда Србије. Маја 1942. године Мирко се вратио у Београд, где је успоставио везе са Месним комитетом КПЈ за Београд и Покрајинским комитетом КПЈ за Србију. Августа 1942. године смењен је са места команданта Главног штаба НОП одреда Србије, а у каснијем периоду радио је на организовању ослободилачке борбе у Београду. После једне полицијске провале у партијску организацију Београда, Мирко је био откривен. У једној улици на Дедињу, 17. јануара 1943. године, Мирко је упао у заседу агената Специјалне

у Шумадију. На територију Краљева је било упућено више људи од којих је најпознатији био Гојко Николиш Шпанац, док је у Чачак послат Стефан Митровић. Неки мање познати комунисти, који су углавном били чланови београдске партијске организације, упућени су у различите одреде. Међу лицима које је ПК слао на терен били су политички и војни руководиоци, инструктори, али и бивши југословенски официри који су се Покрајинском комитету ставили на располагање, као и избеглице из Хрватске и Војводине. Распоред је извршен у периоду између почетка оружаног устанка и отпочињања напада на Совјетски Савез.²¹

Посете ОК Врања и пут у Лесковац

ПК је одржавао везе са локалним организацијама, што потврђује и Благоје Нешковић у својим сећањима, у којима каже: „Имали смо везу са Македонијом преко ОК Лесковац и партијске организације Врање.“²²

Већ половином 1942. године ПК КПЈ доноси одлуку да се формира посебно партијско руководство за врањски округ (са неким деловима лесковачког и пиротског округа), које ће истовремено руководити и постојећим војним јединицама на овом подручју. Поверенство Окружног комитета формира се септембра 1942. у саставу: секретар Васа Смајевић, чланови Славољуб Петровић и Јован Милошевић.²³

Благоје Нешковић је лично посетио Врање, и тада је дошло до формирања Окружног комитета Врање–Пирот, о чему имамо сачувана сећања савременика: „У новембру месецу дошли су Благоје Нешковић и Драги Стаменковић и одржали партијску конференцију са члановима Партије из одреда и терена и формиран је окружни комитет Врање–Пирот. Тада је одређен за секретара Риста Антуновић; поред њега постојао је секретаријат у коме су били другови Ђера, Сава, Жика и ја. Чланови окружног комитета били су још Ђура Цекић, Драгомир Никодић и Александар Гигић, који је био секретар Окружног комитета СКОЈ-а. У одреду је било 60 чланова Партије, а на терену 50. Ускоро после тога Риста је повучен на Јабланицу. Код нас је створено посебно окружно поверенство за Врање, са Ђером на челу; чланови поверенства били су чланови окружног поверенства Врање–Пирот.

полиције. Приликом хапшења, пружио је отпор агентима и прилоком бега био смртно рањен. Пошто је још увек давао знаке живота, био је пренет у Државну болницу, у којој је преминуо не долазећи свести. („Tomić Miladina Mirko“ у: *Narodni heroji Jugoslavije*, I, Beograd 1975, 267 – 268.)

²¹ ИАБ, МГ-27, сећање Благоја Нешковића, 52; *Историја Београда*, књ. 3, пр. Васа Чубриловић, Београд 1974, 517; *Београд у рату и револуцији*, 148;

²² ИАБ, Ф-2157, Легат Благоја Нешковића и Браниславе Бране Перовић, Сећања Благоја Нешковића, К-8, 3.

²³ Миливоје Перовић, *Јужна Србија (Србија у народоослободилачкој борби)*, Београд 1961, 228.

Били смо значи Ђера, Жика и ја. Још су дошли у тај комитет: Александар Трајковић Санда, Војин Петровић, Емилија Радосављевић Смиља, а крајем априла 1944. године већ су постојала два окружна комитета, тако да ја тачно не знам, то би могао Ђера да каже, када је претворено ово поверенство у Окружни комитет.²⁴

На састанцима Поверенства нарочит акценат дат је нападима на главну комуникацију Београд–Скопље, при чему су Грделичка клисура и мостови и тунели били посебно обележени као објекти дејства партизанских јединица. Рудник молибдена у Мачкатици – прерада руде Бело Поље – Сурдулица, који су у то време интензивно радили за немачку оружану силу и запошљавали преко 5.000 радника, представљали су за руководство НОП хитан задатак како у циљу спречавања те експлоатације тако и ради мобилизације радника који су тамо били запослени.²⁵

Градови Врање, Пирот, Власотинце, Сурдулица и друга места били су назначени као места интензивнијег рада и борбе партијске и скојевске организације и могућност за мобилизацију нових снага. Нарочито је у то време повољно оцењена потреба и могућност продирања на терен јужно од Црне Траве и Власотинца десном обалом Јужне Мораве, како би се, поред осталих предности, постигло и то да се на великој дужини непрекидно нападају и угрожавају главне комуникације. Врло значајни за НОП на југу ове територије били су контакт и заједничка борба са македонским народноослободилачким покретом, што ће нешто касније, удруженим снагама, довести до стварања велике заједничке слободне територије и омогућити врло ефикасна војна садејства српских и македонских јединица на том подручју.²⁶

Према речима Благоја Нешковића, веза са Македонијом је функционисала релативно добро, а одвијала се преко система курирских веза: „Ту смо везу скоро непрекидно одржавали. Док је био жив Сима Погачаревић, он је одржавао ту везу, а онда преко Црне Траве и Васе Смајевића, а затим Ристе Антуновића. Та веза је пре свега зависила колико су другови из Македоније били у стању да шаљу курире на Козјак, где су се налазила наша партизанска села. Нисмо увек могли до њих да дођемо тако да је ту више била њихова иницијатива него моја. Ја сам само слао курире у случају да сам имао нешто од ЦК да им пренесем, али то није било често. У Македонији као делегат ЦК најпре је био Драган Павовић, а затим Боби (Добривоје Радосављевић – прим. Е. М.). Његов одлазак текао је споро, што се тиче његовог изласка из Зајечара, јер су партизански одреди тамо били разбијени на десетине, а чланови ОК се разишли. Тражили смо да то

²⁴ АЈ, МГ, Ф-516, Округ врањски.

²⁵ М. Перовић, н. д., 228.

²⁶ Исто, 229.

на неки начин среди па да иде у Македонију. Он је чеко дуго око Лесковца, јер је била у току бугарска офанзива, па није могао да се пробије.²⁷

Контакт и сарадња са бугарским антифашистима, а касније и са организацијом ослободилачког покрета одвијали су се најинтензивније баш на овом подручју, које је дало највеће жртве и претрпело највеће штете од бугарских окупатора. Од самог почетка Окружно партијско поверенство чинило је велике напоре да успостави везу и да отпочне сарадњу са бугарском Партијом. То се сводило на личне контакте са бугарским комунистима, илегалцима из Трна и Софије.²⁸

Према речима Благоја Нешковића, није постојала веза са КП Бугарске: „Са Бугарском нисмо имали везе, нити смо осећали потребу да треба да се повезујемо са КП Бугарске, али је партијска организација у Црној Трави имала везе са Трнским крајем, где је био Славчо Трнавски и још један који су пребежавали у Црну Траву. Када сам био у Црној Трави састао сам се са њим и разговарао. То је било без значаја, јер они су живели дубоко законспирисани. Ни са ким никакве везе нису имали па ни са бугарским ЦК, нити су могли да нас повежу. Ми нисмо веровали у њихов курс борбе који се разликовао од нашег. То су биле редовне везе.“²⁹ У стварности, Бугарска радничка партија је стајала на позицијама да би требало ослобођење очекивати споља, односно да ће ширење социјализма уследити помоћу оружане силе Црвене армије, што се никако није слагало са стратегијом КПЈ која је била за активно учешће у ослобађању и револуционарној смени власти.³⁰

ПК је одржавао везе са организацијом на Косову, што описује Благоје Нешковић: „Још сам држао везу са Косовом преко Косовске Митровице и преко ОК Лесковац, јер на том терену се налазило неколико чланова Обласног комитета за Косово.

То је била моја иницијатива, преко К. Митровице, јер сам имао тамо познанике, сестру моје жене која је погинула 1941. Ја сам стриктно слао другу њену сестру, па је она преко ње тражила симпатизере и преко њих долазила до Месног комитета у Митровици. Ја сам хтео да повежем Раку са Митровицом. То је била моја тенденција, независно од тога, да и преко Краљева иде веза. Ја сам директно ишао преко Митровице, добијао материјал од њих, и њихов слао Врховном штабу итд., а посебно је ово били преко Отулице према Гњилану. Тамо на Копаонику био је увек неко од Обласног комитета: Ковачевић, Филиповић...

²⁷ ИАБ, Ф-2157, Легат Благоја Нешковића и Браниславе Бране Перовић, К-8, Сећања Благоја Нешковића, 3.

²⁸ М. Перовић, н. д., 230.

²⁹ ИАБ, Ф-2157, Легат Благоја Нешковића и Браниславе Бране Перовић, К-8, Сећања Благоја Нешковића, 4.

³⁰ Branko Petranović, *Revolucija i kontrarevolucija u Jugoslaviji*, I, Beograd 1983, 192.

Ја сам Лала Иванова слао са циљем да се повежемо са илегалцима, рецимо Дражевићем, који су остали тамо на Голији. Ја сам чуо и знао да је морао неко остати тамо. Ја нисам имао никакве везе са њима. Ивановић није мене знао. Поруку сам му послао преко брата Предрага Марковића Алимпија, а Лала директно нисам виђао.³¹

Секретар ПК Благоје Нешковић је настојао да везе са југом Србије одржава у опсегу колико је то било могуће, мада су ратни услови отежавали континуирано одржавање веза и слање директива. Са циљем да се партијска активност додатно оснажи у јужним крајевима и да се формира нова бригада, донета је одлука да се Благоје Нешковић упуту на југ, у Лесковац.

Посета ОК Лесковца

Благоје Нешковић је први пут изашао из Београда у лето 1943. године.³² Василије Буха сведочи о припремама и договорима вођеним пред његов одлазак из Београда: „одлучено је: 1) Да Др. Нешковић после обиласка Шумадије и одржавања политичког и војног саветовања са тамошњим руководиоцима се опет врати у Београд на извесно време да би прегледао рад и резултате у Београду па да тек онда крене доле на Југ у Лесковачки округ са истим задатцима као у Шумадији, а поред тога још и да помогне да се тамо створи бригада и евентуално мања слободна територија. 2) Да Стаменковић прегледа рад друге двојице чланова ПК СКОЈ-а на терену, да формирају ОК СКОЈ-а за Космај и Крагујевачки округ и да одржава скојевска саветовања руководиоца. После извесног тога посла да се Стаменковић непосредно пребаци на Југ у Лесковачки округ са истим задацима. 3) да Пера Стамболић по упутствима и контролом секретара др Нешковића преузме све техничке и административне послове и да их свршава по њиховој важности и хитности. Поред тога да учини што је могуће више да се набави једна радио станица и оспособи стручно особље за њено функционисање. 4) Да ја уз помоћ Јелене Поповић професорке покушамо да створимо макар и најмања упоришта у Београду из којих би се у догледно време могао створити мали и чврсти ослонац за стварање Месне организације. Даље је постављено да се покуша обезбедити могућност слања бораца за партизанске одреде. На томе је нарочито много др Нешковић инсистирао. 5) Да се Земунска организација одвоји од ПК и потпуно организационо преда Срему (то је непосредно одмах иза тога учињено). 6) Да се стварају НОО одбори УСаОЈ-а и одбори АФЖ-е у унутрашњости

³¹ ИАБ, Ф-2157, Легат Благоја Нешковића и Браниславе Бране Перовић, К-8, Сећања Благоја Нешковића, 4.

³² ИАБ, Ф-2157, Легат Благоја Нешковића и Браниславе Бране Перовић, К-8, Сећања Благоја Нешковића, 9.

да би се доцније могле што пре створити и више организационе форме тих организација, окружне и покрајинске. 7) Да секретар Др Нешковић доле на терену одабере и што пре пошаље у Београд један два искусна руководиоца за рад на обнављању Београдске месне организације који би заменили месне пошто је већ било одлучено да ја као јако компромитован у Београду морам што пре ићи на терен.³³

У складу са овим одлукама, Благоје Нешковић је отпутовао на два месеца у Шумадију, на партијско и војно саветовање окружних комитета и штабова партизанских одреда из северне и централне Србије.³⁴ Он је у мају послао писмо политичком комесару Главног штаба Момчилу Марковићу и известио га о намери да се одржи саветовање.³⁵ Саветовање је одржано од 9. до 13. августа на планини Букуљи, а учествовали су представници пет ратних окружних комитета (Пожаревац, Ваљево, Младеновац, Чачак и Крагујевац), већина чланова ПК и Главног штаба НОП-а.³⁶ Од чланова ПК присуствовали су Благоје Нешковић, као секретар ПК, Драги Стаменковић, члан ПК КПЈ и секретар ПК СКОЈ-а, Ивица Девичић Обалац, члан ПК СКОЈ-а за Србију, а од чланова Главног штаба: Момчило Марковић Вук, политички комесар Главног штаба за Србију, Предраг Марковић Алимпије, начелник Главног штаба, Света Поповић Милић, члан Главног штаба за Србију. Од представника Окружних комитета били су: из ОК Чачак – Милош Минић, секретар, и Радисав Недељковић, члан; из ОК Пожаревац – Вера Милетић и Бранислава Стојановић, чланови ОК; из ОК Младеновац – Драгослав Марковић, секретар, и Божидарка Дамњановић Кика, члан; из ОК Крагујевац – Душан Петровић Шане, секретар и Милован Милосављевић члан ОК; из ОК Ваљева; Милица Павловић Дара, секретар и чланови Милорад Милатовић и Сретан Читаковић. Од представника из одбора били су, између оталих, присутни: Милош Дудић, Мирослав Јовановић, Лазар Љубоја Миле, Миахило Гавриловић, Илија Јовановић Лала, Родољуб Станић, Раденко Мандић и други.³⁷

Након завршеног саветовања руководиоци окружних комитета и партизанских одреда настојали су да спроведу у дело одлуке донете на њему. Драги Стаменковић Бранко и Предраг Марковић Алимпије су послати на југ Србије да тамо пренесу закључке саветовања и да формирају јединице за борбу.³⁸ Значај саветовања на Букуљи је био и у повезивању целокупног руководства КПЈ и његовог бољег функционисања.

³³ АЈ, ЦК КПЈ, 1943/518, Саслушање Василије Бухе, 75-78.

³⁴ В. Глишић, н. д., 52.

³⁵ Архив Србије, ОК Арађеловац, (даље АС, ОК), рег. бр 139.

³⁶ Група аутора, *Србија у рату и револуцији 1941-1945*, Београд 1976, 262.

³⁷ Мома Marković, *Rat i revolucija u Srbiji: (sećanja 1941-1945)*, Beograd 1987, 212; Milan Borković, *Kontrarevolucija u Srbiji: kvislinška uprava 1941 – 1944*, II, Beograd 1979, 14.

³⁸ М. Marković, н. д., 216.

Након саветовања на Букуљи, донета је и одлука да Благоје Нешковић као секретар ПК отпутује на југ где је требало створити руководећи центар НОП-а за читаву Србију.³⁹

Благоје Нешковић је поступио у складу са овом одлуком и посетио је Лесковац 1943. године, а у тој посети га је пратио Цветко Црњак, полицајац, који је био тајни сарадник НОП-а.⁴⁰ Цветко Црњак је исте године ухапшен и саслушаван у Специјалној полицији, а потом и стрељан у Маринковој бари. Он је на саслушању 20. новембра 1943. године описао тај догађај на следећи начин: „У назначено време истог дана ја сам отишао на заказано место где ме је сусрео Мома и у близини Вајфертове пиваре пришао нам је један човек за кога је Мома рекао да је то тај господин кога треба да пратим до Лесковца. Он је био средњег раста, доста развијен, плав, црвена лица, косе проседе, стар око 40 година, обучен у браон одело, браон шешир, браон мантил, на себи је имао круту белу крагну. Када ме је Мома са њим упознао он се удаљио а ми смо остали сами, којом приликом ми је дотични предао један револвер руске марке, рекавши да треба да га пренесем. Затим смо кренули у правцу железничке станице и када смо били на углу Сарајевске и Штросмајерове улице дотични ми је рекао да идем Сарајевском улицом, а он ће Штросмајеровом до Дирекције Држ. жељезница, и ту ако ја видим да се он састао са једним други човеком да не прилазим њима, пошто ће и дотични са њима да путује, али он не сме знати да ја са њима путујем. Ја сам пошао путем који ми је он означио и када сам дошао до Дирекције он се стварно састао са једним човеком, високим, мршавим, црним, гологлавим, на себи је имао тегет одело, а преко руке је носио тегет мантил, старим око 25 година [...] Они су се упутили према железничкој станици а ја сам ишао на извесном одстојању од њих. Кренули смо брзим возом у 19 часова, али нисмо заједно седели у једном купеу, већ ја сам био у суседном од њиховог. Приликом легитимисања од стране власти ја сам имао задатак да спречим хапшење (поменуто лице које сам требао да пратим, доцније сам сазнао у полицији, да се зове Благоје Нешковић, секретар ПК), и у крајњем случају да употребим оружје против органа власти који би напред наведеног хтео да ухапси. Стигавши у Лесковац ја сам изашао напред док су њих двоје изашли после мене, престигли ме и пошли у правцу главне улице. Није ми познато како се звала та улица пошто сам први пут тада био у Лесковцу. После извесног времена од њега се одвојио човек који га је чекао на железничкој станици отишавши једном побочном улицом. Тада сам се ја састао са поменутим лицем и заједно отишли у једну кафану где смо доручковали и где сам му

³⁹ Исто.

⁴⁰ Историјски архив Београда, фонд Специјална полиција (даље ИАБ, СП), 3253/Д-XXXI-1182, Саслушање Цветка Црњака, стр. 7–8; В. Глишић, н. д., 57; Б. Божовић, н. д., 576.

ја предао ствари које сам носио. Он је затим отишао, после пола сата се вратио, рекавши мени да му ја више нисам потребан и да могу да се вратим натраг у Београд, којом ми је приликом дао 5.000 динара за трошак. Ја сам се истог дана вратио за Београд.⁴¹

Иначе, 7. фебруара 1942. године формиран је Окружни комитет за подручје Лесковца и Топлице, чији је секретар, послат од ПК, био Видоје Смилевски Бата, а чланови: Радос Јовановић, Бошко Крстић, Радмила Обрадовић и Стојан Миленковић за СКОЈ (његу је ускоро заменио Радован Пантовић). Године 1943. у ОК Лесковац ушао је Риста Антуновић, који је истовремено био заменик комесара I јужноморавског партизанског одреда, а после реорганизације Одреда, 2. августа 1943, на ово место је дошао Милан Ковачевић, док је Антуновић отишао за члана ОК Врање и заменика политичког комесара II јужноморавског партизанског одреда. Почетком 1943. у Лесковцу је постојало и радило пет партијских јединица са укупно око двадесет чланова Партије. Све су оне директно везане за Месни комитет, чији је секретар био Василије Николић. Срески комитет за лесковачки срез формиран је у априлу, а убрзо су формиране партијске ћелије у Мирошевцу, Горини и Тодоровцу. Секретар овог Среског комитета био је Миливоје Ковачевић. У лето 1943. на подручју среза лесковачког стварају се рејонски партијски комитети, за више села, прво један за подручје трњанске и страјковачке општине; други за подручје Мирошевце — Барје, и трећи за рејон села према Грделици и прузи.⁴²

Крајем септембра 1943. године Благоје Нешковић је стигао на територију Пусте Реке, где је одржао више састанака и саветовања са ОК Лесковац и Топлице, као и штабом Првог јужноморавског одреда. Одлучено је да се формира бригада, што је потврђено одлуком Главног штаба за Србију. Прва јужноморавска бригада је формирана највероватније 9. октобра 1943. године у селу Ображде. Смотру је извршио Благоје Нешковић, уз присуство бораца Првог јужноморавског одреда и присутних грађана из Пусте Реке и Добрича, који су дошли да посматрају догађај. Присутнима се обратио у име Главног штаба, а Недељко Караичић Милисав говорио је у име Партије. У нову Бригаду је ушло између 600 и 650 бораца који су раније били у саставу Првог јужноморавског одреда. За команданта је именован Предраг Марковић Алимпије, за политичког комесара Кирил Михајловски Грујица, за заменика команданта Милош Манојловић, за заменика политичког комесара Милорад Константиновић, за начелника штаба Радован Петровић, док је др Мартин Колб именован за санитетског реферанта, а за интенданта Бригаде је постављен Воја Вуксановић.⁴³

⁴¹ ИАБ, СП, 3253/ Д-XXXI-1182, Саслушање Цветка Црњака, стр. 7–8.

⁴² М. Перовић, н. д., 248.

⁴³ Исто, 324.

Бригада је имала три батаљона. У штабу првог је за команданта био именован Стојан Љубић, за политичког комесара Вукосав Драгић, а за заменика команданта Никола Турчиновић. У другом батаљону руководство је било следеће: командант Божа Стојановић, политички комесар Радојко Илић, заменик команданта Максим Ђуровић и заменик политичког комесара Крсто Миљановић. У штаб трећег батаљона ушли су: Радивоје Љумовић као командант, Владимир Букулић као политички комесар, Никола Ђуровић као заменик команданта, Милан Момчиловић као заменик политичког комесара.⁴⁴ Бригада је 14. октобра упутила поздравни телеграм Главном штабу, Врховном штабу и ПК за Србију, у коме се заветује на истрајну борбу против окупатора под руководством Комунистичке партије. Формирањем Бригаде дошло је и до реорганизовања Првог јужноморавског одреда, у коме је смањен број батаљона на четири од ранијих пет, и то: за Кукавицу, Пусту Реку, Топлицу и пасјачки батаљон. У штаб су ушли: Димитрије Писковић Трнавац као командант, Жива Чикловац Тоза као политички комесар, Ратомир Андрић као заменик команданта, Драгољуб Петровић као заменик политичког комесара, Воја Стојановић као санитетски референт и Риста Манојловић као интендант.⁴⁵ „Најјаче снаге биле су окупљене у Првом јужноморавском одреду: оне су се најбрже развиле у бригаде и батаљоне, што је омогућило да се на терену Јабланице и Топлице формирају двије дивизије које су рашчистиле с четницима у Округлици, Горњој Јабланици и Косаници, те завладале готово цјелим подручјем дуж лијеве обале Јужне Мораве – од Врања до Ниша (изузев градова).“⁴⁶

Бригада је по формирању ступила у акције против Бугара, Немаца и појединих четничких јединица. Сукобила се најпре са бугарским јединицама у Космачи, затим са немачким и бугарским здруженим јединицама код Руковца и са четничким у Русини. У Космачи је успешно одбила напад бугарских војника из састава 122. пука, а 17. октобра у борби је настрадао и бугарски командант. Потом је, десет дана касније, водила другу значајну борбу са једном четом Првог немачког полицијског пука у Јабланици, као и са трећим батаљоном 67. бугарског пука.⁴⁷ Од 15. до 18. новембра вођена је и борба са четничким јединицама, са променљивим успехом.

Непосредно пре него што је са Првом јужноморавском бригадом кренуо за Шумадију, Благоје Нешковић је присуствовао Окружној партијској конференцији октобра 1943. године, на којој је било око 30 делегата са терена и одреда, а ПК је, поред њега, представљао Драги Стаменковић.⁴⁸

⁴⁴ Исто.

⁴⁵ Исто, 325.

⁴⁶ Svetozar Vukmanović Tempo, *Revolucija koja teče*, II, Beograd 1982, 278.

⁴⁷ М. Перовић, н. д., 328.

⁴⁸ Исто, 306.

Поред анализе свеукупне политичке и војне ситуације у свету и земљи, на конференцији су анализирани рад и перспектива НОП-а. Проширен је састав Окружног комитета, у који су ушли: Риста Антуновић, који је именован за секретара, Славољуб Петровић, који је постао организациони секретар, затим Васа Смајевић, Душан Пуђа, Душан Девеџић и Ђура Цекић, као чланови, а нешто касније су као чланови ушли и Аца Николић и Аца Синадиновић. Чланством су проширени и срески комитети и комитети СКОЈ-а, а одлучено је да срески комитети тежиште свог рада пребаце ближе градовима и ближе неослобођеној територији. Донета је одлука да се из одреда повуку они чланови који су подесни за политички рад било на терену или у среским комитетима или командама подручја и места. Значај конференције био је управо у учвршћивању народноослободилачких организација на ослобођеној територији и њиховом бољем повезивању.

Благоје Нешковић је почетком новембра присуствовао смотри јединица Другог јужноморавског одреда одржаној у Црној Трави поводом прославе годишњице Велике октобарске револуције. Том приликом је, заједно са Драгијем Стаменковићем, говорио на митингу коме су присуствовале и једна чета бугарских партизана, као и Косовска чета која се након тога пребацила на територију врањског округа. Дводневна прослава, одржана 7. и 8. новембра, завршена је реорганизацијом одреда тако што је број батаљона повећан са дотадашњих три на пет, са укупно око 700 бораца. Формирани су омладински, ударни и три теренска батаљона (за врањско, лужничко и црнотравско-власотиначко подручје).⁴⁹ Уједно је извршена и реорганизација штаба одреда, за команданта је постављен Живојин Николић Брка, комесара Владимир Вујовић Вујо, заменика команданта Ђура Златковић и заменика комесара Ђура Цекић Ива.

Како се број бораца у одредима повећао, ПК је одлучио да формира још једну бригаду на овом подручју, тако да је у присуству Благоја Нешковића у месту Добра Вода у Расини 21. новембра 1943. године формирана и Друга јужноморавска бригада.⁵⁰ У састав новоформиране бригаде ушли су Ударни батаљон Расинског партизанског одреда, Јабланички батаљон Првог јужноморавског партизанског одреда и Омладински батаљон Другог јужноморавског партизанског одреда. За команданта је постављен Драгослав Петровић Горски, а за политичког комесара Владимир Букелић.⁵¹ На оснивачком збору говорио је Благоје Нешковић у име Покрајинског комитета и Недељко Караичић у име Главног штаба НОВ и ПО Србије. Нисмо у изворима пронашли шта је тачно Благоје Нешковић говорио том приликом.

⁴⁹ Исто, 308.

⁵⁰ *Zbornik NOR*, II, knj. 5, Beograd 1956, 230, 236, 241, 248, 250, 260, 282, 289, 299, 304, 307, 326.

⁵¹ М. Перовић, н. д., 329.

Скоро истовремено је преформиран и Трећи батаљон Првог јужноморавског пратизанског одреда у Јастребачки батаљон, који је послат као појачање Расинском партизанском одреду.⁵²

Благоје Нешковић је остао на овој територији све док му није стигла порука од Врховног штаба да би требало да се састане са Првом шумадијском бригадом у Шумадији. Иако су се руководиоци у Шумадији састали, организација је поново постала разбијена када су се чланови Главног штаба разишли на различите стране. ПК је у новонасталој ситуацији представљао само секретар, Благоје Нешковић, док је политички комесар Главног штаба био Мома Марковић Вук. Њих двојица су међусобно размењивали поруке и одржавали везу писменим путем. Поједини историчари оцењују врло негативно чињеницу да није формиран један руководећи центар који би могао да делује као Главни штаб и ПК, већ се функционисање свело на активности појединаца, посебно истичући улогу Благоја Нешковића као руководиоца, који је имао највећи утицај у овом периоду.⁵³ Иако је његов утицај био неспоран, сматрамо да је неодржива теза да је Благоје Нешковић „страховао да Главни штаб, својим утицајем на развој ослободилачке борбе у Србији, не засени руководећу улогу Покрајинског комитета КПЈ у ослободилачкој борби“, с обзиром на то да је Главни штаб спроводио линију КПЈ и ПК и да ове институције нису биле међусобно супротстављене.⁵⁴

У ратним условима, када није било могуће одржавати поуздану и константну комуникацију између руководиоца, доношење самоиницијативних одлука било је у појединим ситуацијама неопходно. ПК и Главни штаб су махом слали писма у облику директива окружним комитетима и одредима, или су им саопштења преносили инструктори који су слати са намером да организују рад у одредима. Врховни штаб је тражио да Мома Марковић у име Главног штаба одржава везу са Благојем Нешковићем, што је он чинио преко курира или преко радија „Слободна Југославија“. ⁵⁵ Врховни штаб је донео одлуку о повлачењу бригада из Србије, највероватнији мислећи да ће се догађаји на Балкану брже одвијати и да ће се на тај начин сачувати руководство и новоформиране бригаде. Ова одлука се показала као погрешна, јер је руководство изгубило везу са снагама у Србији и јер су бригаде страдале у борбама.⁵⁶ Благоје Нешковић је напустио Србију, али је сматрао да то није био добар потез и желео је што пре да се врати у Србију и Београд, нарочито пошто је Прва јужноморавска бригада претрпела велике губитке, за шта је себе кривио. Овај период обележен је

⁵² Исто.

⁵³ В. Глишић, Г. Миљанић, н. д., 178.

⁵⁴ Исто, 179.

⁵⁵ Исто; М. Marković, н. д., 233.

⁵⁶ В. Глишић, Г. Миљанић, н. д., 197.

неслагањем са Момом Марковићем, коме је замерао извлачење бригада из Србије, док је њега Мома Марковић критиковао за предуго остајање у Београду. Београдска илегална организација је у међувремену, падом Вере Милетић и Василија Бухе, претрпела велике губитке од којих се више није опоравила. Благоје Нешковић је рат провео у строгој конспирацији, јавности није било познато његово право име, а својим сарадницима и везама се представљао различитим лажним именима или псеудонимом од којих је остао упамћен као „Михаило”. Колико је порастао његов утицај говори и чињеница да је на крају рата у Србији био виђен као „други човек после Тита“.

Извори

Архив Југославије, фонд 516, Мемоарска грађа.

Архив Србије, ОК Арађеловац, рег. бр 139.

Историјски архив Београда, фонд 2157, Легат Благоја Нешковића и Браниславе Бране Перовић, К-8.

Историјски архив Београда, фонд Специјална полиција, 3253/Д-XXXI-1182.

Објављени извори

Мома Marković, *Rat i revolucija u Srbiji: (sećanja 1941-1945)*, Beograd 1987.

Svetozar Vukmanović Tempo, *Revolucija koja teče*, II, Beograd 1982.

Zbornik NOR, II, knj. 5, Beograd 1956.

Штампа

Миломир Марић, *Против рака и за нека убеђења*, Дуга, 19. новембар 1983, 20.

Литература

Бранко Петрановић, *Револуција и контрареволуција у Југославији 1941–1945. године*, Београд 1983.

Бранко Петрановић, *Историја Југославије 1918–1978*, Београд 1980.

Branko Petranović, *Istorija Jugoslavije*, II, Beograd 1988.

Branko Petranović, *Revolucija i kontrarevolucija u Jugoslaviji*, I, Beograd 1983.

Венцеслав Глишић, Гојко Миљанић, *Руковођење народноослободилачком борбом у Србији: 1941-1945*, Београд 1994.

Венцеслав Глишић, *Досије Благоја Неškовића. Прилози за биографију*, Београд 2011.

Група аутора, *Београд у рату и револуцији 1941 – 1945*, Београд 1984.

Група аутора, *Србија у рату и револуцији 1941-1945*, Београд 1976.

Историја Београда, књ. 3, пр. Васа Чубриловић, Београд 1974.

Jovan Marjanović, *Ustanak i narodnooslobodilački pokret u Srbiji 1941 godine*, Београд 1963.

Milan Borković, *Kontrarevolucija u Srbiji: kvislinška uprava 1941 – 1944*, II, Београд 1979.

Миливоје Перовић, *Јужна Србија (Србија у народоослободилачкој борби)*, Београд 1961.

Narodni heroji Jugoslavije, I, Београд 1975, 267 – 268.

Раде Ристановић, *Акције комунистичких илегалца у Београду 1941 - 1942*, Београд 2013.

Summary

Ena Mirković

COOPERATION OF BLAGOJE NEŠKOVIĆ WITH THE PARTY ORGANIZATIONS OF LESKOVAC AND VRANJE DURING THE SECOND WORLD WAR

In this paper, we analyze the cooperation of Blagoje Nešković with the party organizations of Leskovac and Vranje during the Second World War. Blagoje Nešković was the secretary of the Provincial Committee for Serbia, and one of his tasks was to maintain ties with local party organizations. For that purpose, according to the preserved sources, he traveled to Vranje and Leskovac, where he had connections with the local party organization.

Already in the middle of 1942, the CPY Provincial Committee made the decision to form a special party leadership for the Vranje district (with some parts of the Leskovac and Pirot districts), which would also manage the existing military units in this area. Blagoje Nešković personally visited Vranje, and then the Vranje-Pirot District Committee was formed. Relations with Vranje were important because the PC maintained cooperation with party organizations in Macedonia and Bulgaria through Serbia.

After the conference in Bukulja, held from August 9 to 13, 1943, a decision was made that Blagoje Nešković, as the secretary of the PC, would travel to the south, where the leading center of the NOP for the whole of Serbia was to be created. At the end of September 1943, he arrived in Leskovac, where he held several consultations with the local party leadership. During his stay in the south, two brigades were formed: the First and Second South Moravian Brigades, and the local party organization was reorganized. Then Blagoje Nešković left

Serbia with the First South Moravian Brigade. His stay in the south served as a significant stimulus in the development and actions of the party organizations of Vranje and Leskovac in the midst of the Second World War.